

ՀՐԱՇԱՆԴ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

իկ-եՕԲՔ Հերալտի խմբագրաց մին իր Պ. Էտիսընի հետ ունեցած մէկ հետաքրքրական խօսակցութիւնն հրատարակելու է։ Այս խօսակցութեան ամենակարեւորագոյն մասերը մենք կը քաղենք, ենթադրելով որ ընթերցողք «Մէնթ-փարքի կախարդին» (այսպէս կը կոչեն Վէտիսըն Ամերիկացիք) իր աշխատութեանց վրայ տուած մանրամասն տեղեկութեանց կը փափաղին։

* *

Այժմ Էտիսըն կը գտնուի 'ի փարիզ' ուր եկել է աշխարհանդէսն այցելելու և մասնաւորապէս Էյֆէլի աշտարակը։ Բարեկամի մը հետ երեկոյեան դէմ կառքով երկայն շրջագայութիւն մ'ընելէն վերջը՝ երբ դարձաւ իր բնակարանն, ամենամեծ ճշդութեամբ իսկոյն քաղաքին յատակագիծն սկսաւ ծրագրել. երբ իր բարեկամը կը զարմանար այս հրաշալի գործին վրայ՝ Էտիսըն ըսաւ իրեն.

— Քիչ մը ուշադրութեամբ դիտելէս վերջը՝ կրնամ ո՛ր և իցէ անծանօթ քաղաքի մը յատակագիծն ծրագրել գլխոյս մէջ. նոյն բանը նաեւ մեքենայից վրայ փորձել եմ. յետ դիտելոյս մեքենայ մը՝ երբ դարձեալ կ'ուզեմ զայն յիշել, բաւական է աչքս գոցեմ, և այն ատեն ամենամեծ ճշդութեամբ և իր ամէն մասամբ մեքենան իմ ուղեղիս մէջ կը պատկերանայ. իբրեւ թէ աչքիս առջև ըլլար մեքենան, կ'սկսի շարժիլ և գործել. միթէ մեծ դիւրութիւն և շահ չէ. բայց ընդհակառակն, այնչափ դիւրութեամբ չեմ կրնար յիշել իմ տեսած անձանց պատկերները. սակայն կրնայ ըլլալ որ այս ալ իմ անուշադիր ըլլալու արդիւնքն է։

* *

Գիտութեան սահմանին մէջ թեակոխելով՝ Նիւ-Եօրք Հերալտի խմբագիրը հարցուց Էտիսընի, թէ արդեօք ճիշդ է ինչպէս ընդհանրապէս կը կարծուի, որ անձ մը 'ի Նիւ-Եօրք կեցած կարենայ տեսնել 'ի փարիզ իւր բարեկամը:

— Չեմ գիտեր թէ արդեօք մարդկութեան համար օգտակար գիւտ մ'է այս, ըսաւ Պ. Էտիսըն ժպտելով: Բայց ճիշդ խօսելով, կ'աշխատիմ գտնել գիւտ մը, որով անձ մը բաւական հեռաւորութեամբ կեցած հեռախօս գործւոյն ձեռքով իր բարեկամին հետ խօսած ժամանակ՝ կարենայ միանգամայն բաւական ատեն իրապէս տեսնել զինքը. այս գիւտն օգտակար և գործադրելի է, և ես ամենևին արգելք մը չեմ տեսներ այս գիւտին իրականութեան. և երբ դառնամ յԱմերիկա առաջին գործս պիտի ըլլայ այս գործիքէն մէկ հատ մը հաստատել իմ և հեռախօսութեան արուեստանոցաց մէջ: Արդէն հազար ոտք հեռաւորութեամբ պատկերաց վրայ ըրած զանազան փորձերու շատ գոհ եմ, վասնզի զոհացուցիչ հետեանքներ ընդունեցայ այս առաջին փորձերէն: Սակայն անկարելի և հակասական է երազին տեսնել բարեկամ մը 'ի Նիւ-Եօրքէ մինչև 'ի փարիզ. եթէ որիշ զըժ. ւարութիւնք ալ չըլլային, նոյն իսկ երկրիս բոլորակ ձևն այս ենթադրութիւնը անկարելի կ'ընէ:

* *

Ձայնախօս գործւոյն համար խմբագիրը հարցուց, որ արդեօք այս գործին իր կատարելութեան վերջին ծագը հասեր է:

Կարծեմ, գրեթէ, — պատասխանեց հաշուաւոր ելեկտրագէտն — ընդունեցան այս կատարելութիւնը իմ արուեստանոցաց մէջ շինուած վերջին գործիքները: Գիտեմ որ վաճառականութեան մէջ գործածուած սովորական ձայնախօս գործին՝ իմ առանձնական փորձերուս մէջ գործածած մանրամասն և կատարեալ հանգամանքները չունին, իմ ունեցած այս ամենակատարեալ գործիքներովս՝ ճառախօսի մը արտասանած բառերը այնպիսի հնչուն և փայլուն կերպով կը զըրեմ, որ յոյժ բազմաթիւ ունկնդրաց կրնամ լսելի ընել տալ:

— Վերջին աշխատութիւնս և կատարելագործութիւնն եղաւ հազադային տառից հնչումը՝ որ ձայնագրին տկար մասը կը կազմէ, եթէ թըն ամիս անընդհատ ամ 'ն օր՝ տասնութ, քսան ժամ, միայն մի բառի վրայ աշխատեցայ (Specia). Ես ձայնագրին Specia, specia կ'ըսէի, և գործիքն ինձ Pecia, pecia կը կրկնէր և այլ բան մը չէի կարող ընել. բարկութենէս և աշխատութենէս յիմարիս կուգար. սակայն հաստատուն կեցայ, մինչև որ վերջապէս յաջողուցի և այժմ կրնաս ձայնագիր գործւոյ մը առջև կարգաւ օրագրէ մը հազար բառ, մէկ վայրկեանի մէջ հարիւր յիսուն բառի արագութեամբ, և յետոյ գործիքը կը կրկնէ զայն ձեռք առանց փոքր մասնիկ մ'իսկ թողլու:

* *

Դեռ ուրիշ ինչ նոր ելեկտրական գիւտեր ալ կրնան ըլլալ:

— Դժուար է այս բանն հաստատել և որոշել. սակայն թերևս օր մը մեր առջևը պարզուրի բնութեան ամենամեծ գտնութիւններն, Օ. դաշու ճանապարհորդութեան դժուարալինճիւն խնդիրը լուծելու համար միշտ բանի մը կ'սպասեմ, որ կարենայ օգնել ինձ այս հանգոյցը քակելու համար. այս նպատակաւ շատ աշխատեցայ, այլ արդիւնք մը չտեսայ. բայց այս գիւտը դեռ չգտած՝ ուրիշ բազմաթիւ գիւտեր ալ պիտի գտնուի. սակայն միւսն ալ պիտի գտնուի:

Այս խօսքերս ըսած ժամանակ Պ. Էտիսըն յօնքերն ամփոփած կարծես թէ օգոյ մէջ անտեսանելի բան մը կը գիտէր.

— Ապահով եղիր, աւելցուց, որ կազով աշխատողներն 'ի զուրիբենց ժամանակը կը կորսնցնեն, ոչ երբեք պիտի յաճողին. ահաւասիկ օգտապարիկ գնդոց ուղղութեան խնդրոյն լուծումը. ստիպեալ ենք միշտ օգէն աւելի ծանր մեքենայ մը 'ի գործ ածել, և ահա ուրիշ զօրութիւն մը պէտք է որ այս մեքենան բարձրացնէ. դժուարութիւնը ահա այս «զօրութիւնը» գտնալուն մէջն է. և թերևս այս օրերսուս մէջ ես գըտնեմ զայն... ո՞ր գիտէ...

Առուպի մը լակոնումն 'ի Շուէտ. — Յիւրաի հազուագիւտբան մը պիտի լինի, եթէ կարողանան ստուգիւ նշանակել ասուպի մը անկման վայրկեանը և նորա պայմանները՝ յորս կը կատարուի այս երևոյթս:

Սոյն բանս մերձակայ օրերուս մէջ դիպեցաւ 'ի Շուէտ, յորում այս մարմիններէն մին տարուոյս Ապիլի 6 ին վար ինկաւ: Անկումն եղաւ կարմիր լուսոյ փայլմամբ և որոտման նման շառաչիւնով: Այս աւսուպս կը կշռէ 11 հազարագրամ. 30 հարիւրորդամէրը խորութեամբ փոս մը փորեց գետնին վրայ՝ ինկած տեղը, այլ զուրս ցատքեց և հողին վերայ գտնուեցաւ փոսին ճեղքին մօտ:

Պարոն Նորտանքիոլ առաւ զայն Ստոքհոլմի թանգարանին համար, ուր առաջին անգամ զայն քննեցին: Իւր ընդհանուր գոյնն է թուի, մինչդեռ ներքին մասունքն տփգոյն և միխրագոյն են, Նորա զանգուածն թուի թէ մանգանէզէ կազմուած է, յորում կը նմարուին դեղին և կանաչ մետաղաց մասնիկներ. իւր ջերմութեան աստիճանն հասաւ մինչև 'ի կարմրութիւն:

Զիոց վրայէն ձանձերը հեռացնելու հնարք.

10. Նախ, պէտք է սակաւիկ ինչ գիւյ (cade) իւղով չփել զլուխը և կենդանւոյն զգայուն մասերը: Այս իւղս կը գտնուի ամէն դեղաւաճառաց քով: